

GUSTAF WINROTH

EN

**MUSIKPEDAGOG OCH TONSÄTTARE
I KARLSKRONA**

KARLSKRONA 2011

Under 1800-talet fanns ett omfattande musikliv i staden och det finns dokumenterat en hel del därom. Under 1700- talet var det militärmusik (Sjöregementets musikkår), musik vid baler och andra fester och då till stor del bland amiralsfolket i staden. Gästande musiker kom även vilket bl. a. har dokumenterats av amiral Carl Tersmeden i hans omfattande memoarer - Under slutet av 1700-talet anordnade den gode Fredric af Chapman musik i sin magnifika bostad, ibland varje vecka, där även amatörer var välkomna. Det nämndes att t.o.m. den blivande Carl XIII framträdde där en gång med cello ”*Som en ganska snäll musicus*”. I allmänhet var det nog så att musikintresset mera allmänt tog fart i staden först under 1800-talet. Ofta var den del av befolkningen som tillhörde tyska släkter allmänt mer kulturintresserade än de genuina ”caulskroniterna” som var mer svårflörtade i detta avseende. Staden kom då också in i en lugnare utveckling då de förödande krigen avtagit. Den stora branden 17:e juni 1790 som ödelade det mesta av centrala staden lade väl en sordin på kulturaktiviteter en tid också.

Men det var inte detta jag ville skriva om. År 1815 bildade den legendariske Israel Nordvall Musicaliska Sällskapet. Nordvall var jurist till professionen. Den vanliga titeln på honom var amiralitetsauditor men han benämndes även ”lagman” ibland. Det var ju så, att Gustaf III beslutade omkr. 1790 att Amiralitetskollegiet skulle flyttas från Carlskrona upp till Stockholm. Men en del därav, nämligen den s. k. ”Krigsrätten” fick bli kvar i Carlskrona. Det var där Nordvall kom att ha sitt arbete. Inom den civila staden blev han väl sedd bland societeten med sitt förfinade umgängessätt. Han kunde även spela piano och orgel. När han grundat det Musicaliska Sällskapet såg han till att där även gavs musikundervisning. Detta gjordes på olika orkesterinstrument. Av någon anledning blev det bara pojkar som elever där. Bland eleverna fanns t. ex. Anders Pettersson (sedermera med namnet Andreas Randel) som undervisades på violin och bildhuggare Johan Törnströms son Emanuel som undervisades på fagott. Och så vidare. Sällskapet fanns ganska länge, - ända från 1815 till 1886. Även andra hedervärda personer var ordf. i sällskapet, t. ex. Johan Thomas Byström. Till professionen var han överstelöjtnant och chef på meka-

niska departementet på Örlogsvärvet. – Ja, jag har tidigare skrivit en del om detta men vill här i stället fördjupa mig lite mera kring en speciell man som kom till Carlskrona år 1841.

Hans namn var **Gustaf Edvard Winroth**. Han var född 26 februari 1821 i Stockholm. I Carlskrona blev han delvis en kyrkans man. Han var nämligen t.f. organist i Tyska kyrkan (Efter tyska församlingens upphörande 1846 mera benämnd som Heliga Trefaldighetskyrkan). Emellertid hade han ”flera strängar på sin lyra”. Det är väl troligt att han var organist fram till 1848 då i stället Johan August Askling erhöll tjänsten som ordinarie organist i Tyska kyrkan (från år 1868 dessutom även i Fredrikskyrkan). **Winroth** var en mycket speciell person. När han kom till staden var han alltså i 20-årsåldern. Han beskrevs som en virtuos på piano. Han hade emellertid ett handikapp; man såg honom alltid stödd på ett par kryckor. Man får väl förmoda att pedalfunktionerna vid orgel bör ha varit lite svårt att hantera för honom. - Men vi ska i stället uppmärksamma **Winroths** arbete som pianolärare. Detta bedrev han under åren 1841-1855 i ett eget institut då han var bosatt i Carlskrona. Varje år blev det en ”konsert” då eleverna fick visa upp vad de lärt sig.

Första gången detta skedde beskriver jag lite närmare nedan. Efter en granskning står det klart att pianoeleverna mest utgjordes (kanske helt) av flickor. (Som jag skrev ovan verkade bara pojkar vara elever när det gällde orkesterinstrument).

Så här gestaltade sig den första elevkonserten. Entrebiljett fordrades så ordning och reda skulle det vara på det hela.

Programme

Första Afdelningen

1. Ouverture	till Faust af Spohr, arrangerad				
	för Piano-Forte och 8 händer,	exequ. af	R.A. B.H. R.A. S.H.		
2. Andante	"	af Czerny	"	en 5-årig Elev	C.C.
3.	"	"	"		S.W.
4. Romance		" Diabelli	"		J.T. S.A. H.S. H.B.
5. Introd. o Thema	"	" Duvernoy	"		L.H.
6. Tvenne stycken	"	" Czerny	"		C.P. A.S. H.S.
7. Andante	"	" Diabelli	"		S.W. C.W. E.A. S.A.
8. Introd. o And.	"	" Bellini	"		C.B. A.S.
9. Allegro o Trio	"	" Diabelli	"		E.A. W.K. H.B. S.A.
10 And. Cantabile	"	" "	"		C.W. J.T.
11 Allegretto vivace	"	" Czerny	"		H.H.
12 Allegro	"	" "	"		A.O.
13 Åtskilliga stycken	"	" Diabelli	"		E.A. S.A.

Andra Afdelningen

14 Första Allegro ur Beethovens C-Dur Symfoni, arr.					
	för Piano-Forte och 8 händer,	exequ.	M.B. H.W. R.A. A.H.		
15 Allegro o And.	"	af Czerny	"		F.T.
16 Sonat	"	" Kuhlau	"		C.F. B.H.
17 Åtskilliga stycken	"	" Czerny	"		J.A. P.T. C.K.
18 Thema o Variat.	"	" Hünten	"		S.H.
19 Valda stycken ur Norma		" Bellini	"		R.L. J.T.
20 Rondos über beliebte					
Opern Melodien	"	" Kuhlau	"		A.H.
21 Introd. o Thema med					
Variat.	"	" Hünten	"		B.M.

Tredje Avdelningen

22	Ouvert. till Trollflöjten af Mozart för 16 händer	exequ. Af
	M.B. E.O. R.A. B.H. R.D'A. R.A. H.W. A.H	
23	Introd. o Thema med Variationer af Hünten "	M.B.
24	" " " " Czerny "	R.A.
25	Thema med Variationer " Hünten "	H.W.
26	Fantasie Italienne pour piano sur des motifs de Bellini, composée par Hünten "	E.O.
27	Grands exercisses af Czerny "	R.Am.
28	Choral "	Sångeleverna
29	En Fuga af undertecknad "	Sångeleverna

Carlskrona den 24 Aug. 1841

G. E. WINROTH.

Musiklärare

Uvertyren till Trollflöjten i arr. för 8 pianister, det måste ha varit en upplevelse. Det är väl troligt att bakom signaturen S.W. står Sophie Wallenstrand, då 8 år som senare blev gift med J. T. Byström. Bakom signaturen M.B. bör dölja sig Malin Bruzelius, senare gift Neyber. Enl. en anmärkning står sign. B.H. för Betty Hubendick (blev sedan hustru till överfätläkaren Carl Fürst (1791-1855).

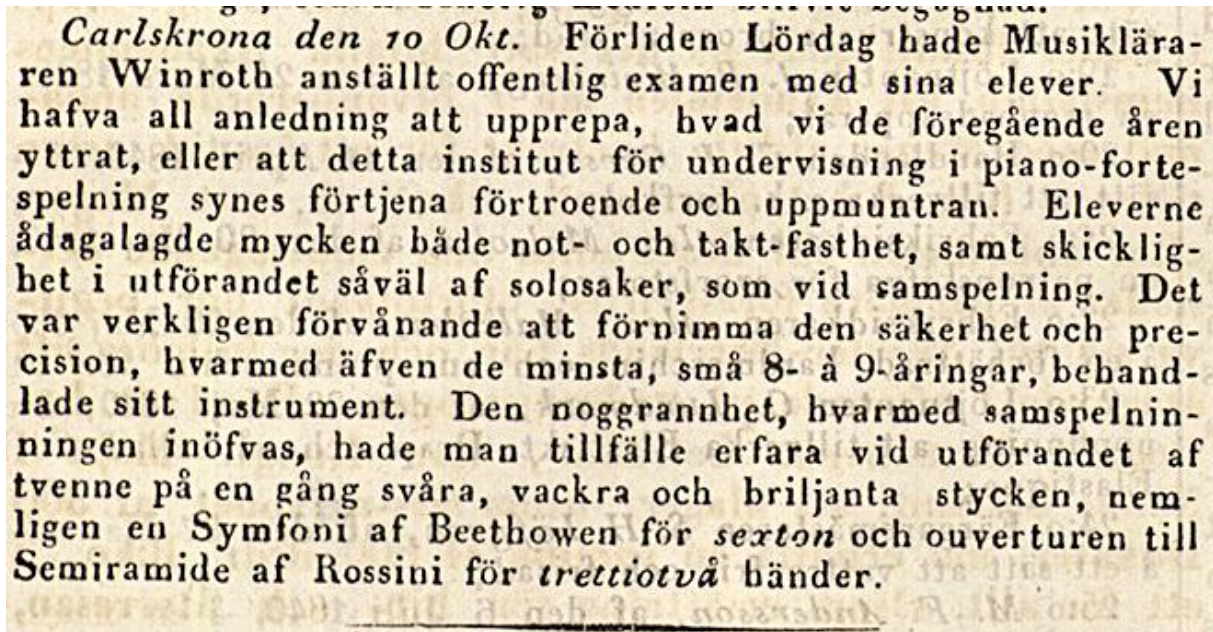
Stangenbergs hus, där det hela gick av stapeln finns vid Kyrkogatan 16. Tobaksfabrikör G. F. Stangenberg var en kulturellt intresserad man. Vid den tiden var han nog relativt välbärgad. Tobaksfabrikationen var inne i en byggnad på gården och byggnaden finns än idag. Det tillhörande bostadshuset mot gatan verkar nu vara delvis ombyggt.

Som vi kan se ur programmet måste där ha funnits 4 pianoforten. Då var det 2 elever som samsades om varje piano när uvertyren till Trollflöjten exekverades. Det måste ha varit en märklig tilldragelse bara att titta på för publiken – Det kan tilläggas att Stangenberg fick en dotterdotter, Malin, som ofta framträdde som sopransolist i oratorier m.m. Hon var född 1867 och avled 1953, ogift. Tobaksfabrikationen

fick senare stor konkurrens. Byggnaderna på Kyrkogatan gick till försäljning 1894 och blev inte längre i samma släkts ägo.

Varje år anordnade sedan **Winroth** uppvisningar för sina elever.

I oktober 1843 kunde man läsa i Post- och Inrikes tidningar följande:

Carlskrona den 10 Okt. Förliden Lördag hade Musikläraren Winroth anställt offentlig examen med sina elever. Vi hafva all anledning att upprepa, hvad vi de föregående åren yttrat, eller att detta institut för undervisning i piano-fortespelning synes förtjena förtroende och uppmuntran. Eleverne ådagalagde mycken både not- och takt-fasthet, samt skicklighet i utförandet såväl af solosaker, som vid samspelning. Det var verkligen förvånande att förnimma den säkerhet och precision, hvarmed äfven de minsta, små 8- å 9-åringar, behandlade sitt instrument. Den noggrannhet, hvarmed samspelnningen inöfvas, hade man tillfälle erfara vid utförandet af tvenne på en gång svåra, vackra och briljanta stycken, nemligen en Symfoni af Beethoven för sexton och Ouverturen till Semiramide af Rossini för trettiotvå händer.

Där var alltså 32 händer. Det måste väl då i alla fall funnits 8 pianon på plats. Det ägde troligen rum i Stora Rådhusalen så som senare blev regel vid dessa arrangemang. Det är ju anmärkningsvärt att där fick plats 8 pianoforten och sedan en del publik dessutom.

I uppgift från 1852 skrevs i Carlskrona veckoblad om en motsvarande elevuppvisning: "*Direktör Winroth anställde i Stora Rådhusalen den vanliga examen med sina elever vilka i antal i år var ganska ansevärt.*"

Nu ska vi inte tro att **Winroth** var så inriktad att han endast vördade de "stora" tonsättarna. – Ett bevis på detta är, krympling på sina kryckor som han var, när han annonserade i Blekingeposten om **dans** i mars 1854:

D i v e r s e.

Musikalisk Soirée med Dans.

Med vederborligt tillstånd samt benäget biträde af Musikaliskt Damer och Herrar, ämnar undertecknad gifwa uti Societetens Lokal, Måndagen den 13 Mars, en Musikalisk Soirée med Dans. Anteckningen kan fortgå till Soiréedagen. Carlskrona den 3 Mars 1854. G. E. Winroth.

Det var alltså musik med dans han anordnade med biträde av musikälskande damer och herrar. Bland dem fanns förstås överstelöjtnanten Johan Th. Byström med frun Sofie. Hon hade tillhört Winroths pianoelever. Paret var för övrigt tongivande i Musikaliska Sällskapet i staden där han var ordf. – Det var nu ca ett år innan **Winroth** skulle lämna staden för gott. Men ännu en gång skulle en danstillställning med **Winroth** äga rum som annonserades i Blekingeposten i apr. 1855 som följer:

Nästa Måndag gifwer Hr Musik-Direktör Winroth en musikalisk soiree med dans. Som Hr W. kommer att flytta från orten, är det att förmoda, att denna afskedstillställning skall komma att bewistas af ett talrikt antal familjer, för hwilka Hr W. i många år härstädes verkat såsom musiklehrare.

Detta, **Winroths** sista offentliga framträdande i Carlskrona kommenterades i tidning sålunda: "*Winroth gav avskedssoare 30 april, efter att i 14 års tid ha undervisat i pianospelning.*"

Nu kan det vara på plats tycker jag att beskriva lite allmän fakta om **Gustaf Edvard Winroth**. Han var alltså född i Stockholm 1821. Redan under de tidiga åren där gav han lektioner. Han vikarierade 2 år i Slottskapellet för prof. Passy vilken var hans första lärare i musik. Så kom han till Carlskrona 1841 där han öppnade sitt musikinstitut. Under höst- och vårterminen 1845-46 studerade han vid musikkon-

servatoriet i Leipzig. Han erhöll där hedrande betyg av Mendelssohn, Ferdinand David, Gade och andra. Utnämndes så formellt till musikdirektör 1847. Som om inte detta var nog besökte han Stockholm 1854 då hans Symfoni i g-moll uppfördes av Hovkapellet under kapellmästaren Foronis ledning. Symfonin blev fördelaktigt omnämnd i huvudstadens tidningar. Även en ouvertyr av honom uppfördes vid tillfället.

Man kan nog vara säker på när Winroths symfoni skulle uppföras av Hovkapellet, och Ramdalasonen Andreas Randel var konsertmästare där, att de båda hade en del gemensamma minnen att tala om.

Inför det evenemanget stod det då i Blekingeposten okt 1854:

Enligt bref från Stockholm läser Direktör Winroth hafwa erhållit löfte att någon dag strax efter gala-spektaklerna, med anledning af Carl Johans-statyens aftäffande den 4 Nov., få begagna Kongl. Theatern, för att med biträde af Hofkapellet gifwa en konsert, för uppförande af sina större kompositioner.

Som synes var det alltså annat firande i huvudstaden de dagarna också. -Om uttrycket "*spektakel*"; Den benämningen hade ju på den tiden ingen negativ innebörd som det senare blivit utan användes t. ex. även vid annonsering vid Kungl. Operan. I tidningen Folkets röst 16 dec. 1854 kännagavs att efter Hovkapellets konsert fick **Winroth** mottaga 150 rdr av kungaparet enl. nedanstående notis:

Direktör Winroth i Carlskrona har från H. M:t Konungen fått emottaga 100 rdr bko och från H. M:t Drottningen 50 rdr s. m. såsom ett vedermäle af D. M:s höga belåtenhet med de hr Winroths kompositioner, som nyligen blifvit uppförda i hufvudstaden.

Det kan här tilläggas att det finns även några sånger, 5 st. tillägnade Jenny Lind, ("Den Svenska Näktergalen") som han komponerat, tryckta av Abraham Hirsch.

Winroth tillägnade inte bara Jenny Lind kompositioner. I en annons kan vi se att hans elever i Karlskrona, de tre flickorna Augusta Linnander, Sofie Wallenstrand och Ebba Ruuth fick sig pianostycken tillägnade. Noterna kunde köpas i Krooks bokhandel (grundad 1862).

Annons i Blekingeposten 1863:

BOK-ANNONSER.

Musikalier

I C. R. Hööks och J. A. Krooks

Bokhandel:

En Sommarafton i Näktergalsdalen. Musikaliskt skämt för Pianoforte, komponerad och Blekingsboerna tillägnad af F. Eggeling. 50 öre.

Fest-Marsch, komponerad af A. Fiedler och arrangerad för Piano. 50 öre.

Ny Fest-Marsch, komponerad af A. Fiedler och arrangerad för Piano. 50 öre.

Jenny-Mazurka komponerad för Fianoforte af Wilh. von Lühman. 50 öre.

Ida-Polka, komponerad för Pianoforte af W. von Lümann. 50 öre.

Augusta-Vals för Pianoforte, komponerad och Demoiselle Augusta Linnander tillägnad af G. E. Winroth. 50 öre.

Sofie-Polka för Pianoforte, komponerad och Demoiselle Sofie Wallenstrand tillägnad af G. E. Winroth. 50 öre.

Ebba-Muzurka för Pianoforte komponerad och Fröken Ebba Ruuth tillägnad af G. E. Winroth. 50 öre.

Winroths fru med de två barnen reste och bosatte sig i Piteå 1855. Då Winroths hälsa var vacklande (vi vet ju hans handikapp, ovan beskrivet) reste han emellertid själv till Söderköping för att kurera sig. Staden var sedan länge känd för sin bad- och kuranstalt. Där avled han dock 1856, alltså bara 35 år gammal.

Ja, vad månde inte blivit om han fått leva. – Han var gift med Christina Aurora Kjerrman. Där blev 2 barn i äktenskapet, Teodor född 1843 och Jenny född 1851.

I samband med bouppteckningen efter **Winroth** stod det i Post-och Inrikes tidningar att läsa:

Ja, Winroths fru och de två barnen hade då just bosatt sig i Piteå. En äldre bror till Winroth var sedan länge bosatt där också med sin familj.

Det är oklart för mig hur Postkamreraren och Riddaren P. F. Th. Winroth var släkt med Gustaf W. Har var trol. en äldre bror Dock var han anställd vid Kungl. Generalpoststyrelsen men även Tullverket. Blev så utnämnd till riddare af K. Wasa-orden men blev 29 maj 1860 även riddare af Kungl. Norska S:t Olafs orden. Ja, han innehade faktiskt Kungl. Nordstjerneorden också. Ja, det tilldelades ordnar till höger och vänster under den tiden.

I andanom skulle jag postumt vilja tilldela musikdirektören **Gustaf Winroth** några motsvarande utmärkelser. Det hade han förtjänat.

Musiklexikonförfattaren Johan Leonard Höijer skrev bl.a. om Winroth: *"Med sitt livliga sinne för det Sköna, med sin klara och rika fantasi skulle han otvifvelaktigt gått långt om han fått lefva"*.

J. L. Höijer var ju samtida med **Winroth**. Höijer var också delvis kyrkomusiker fast hans gigantiska arbete med sitt musiklexikon som trycktes 1864 tog alltmera överhanden. De bör säkert ha känt varandra personligen från verksamheter i Stockholm.

Winroth framstod ibland som en originell man. Bara det faktum att han hängde på ett par kryckor bidrog förstås till detta. I hans talesätt kunde hans bekanta nog ibland också bli lite förvånade. Det berättades att vid ett samtal med **Winroth** kom landshövdingens verksamhet på tal och det kommenterade han med

"Hvad är det med den, han känner inte en enda not".

Länge kom minnet av Gustaf Winroth att leva bland musikintresserade i Karlskrona, särskilt av hans forna elever.

– Så här t. ex. tedde sig en annons i Blekingeposten 11 år efter hans död:

Musik-Institut

För Pianospelning öppnas af under-
tecknade i April månad nästa år, såvida
ett tillräckligt antal Elever inom den 27
December anteckna sig å den lista, som
i Herr Krooks Bokhandel finnes tillgäng-
lig, och derå närmare upplysningar vinnas.

Carlskrona i November 1867.

GUNILLA ARNOLDSON. AGNES STUART.

Den musikaliska undervisningsanstalt,
som här ofvan tillkännagifves såsom äm-
nad att, under nästkommande April må-
nad, inrättas, anser jag mig ega så myc-
ket större skäl att rekommendera, som jag
af erfarenhet insett de fördelar hvilka här-
flyta af en för flere Elever samtidig, ge-
mensam undervisning, hvarvid, utom den
täflan som dervid uppstår, genom sam-
manspelning på flere instrumenter bestämd-
het och noggrannhet i takt och rytm
med mera säkerhet kan bibringas eleverna.
Mera än tio år hafva förflutit sedan det
af Direktör Winroth här inrättade Musik-
institutet upphörde, men fördelarne af den
undervisningsmethod, som i detsamma följ-
des torde säkerligen hos mången lefva i
friskt minne, och då vid det nu tilläm-
nade Institutet enahanda method för un-
dervisningen kommer att tillämpas af för
musikundervisning fullt kompetenta lära-
rinnor, bör framgången deraf äfven kunna
emotses. Carlskrona i November 1867.

J. T. BYSTRÖM.

Staden hade emellertid berikats med många duktiga pianis-
ter, något som till stor del var Winroths förtjänst. Deras musikaliska
verksamhet under 1800-talet bl. a. inom Musicaliska Sällskapet har
jag tidigare något beskrivet men det hör inte hit här.

Hälsningar

Leif Karlsson

Källor och litteratur

KÄLLOR

Blekinge museums arkiv

Klipparkiv

Liljas Blekingesamling

Musikaliska sällskapetets handlingar 1817-1880

LITTERATUR

Larifari (1883). *Historiska skizzer och silhouetter från Carlskrona*.

Christianstad: Littorin

J. Leonard Höijer (1864). *Musik-Lexikon*. Stockholm: Abr. Lundquist

Carlskrona Weckoblad.

Blekingeposten

Post- och Inrikestidningar

Folkets röst